

3€
+1€
príloha

2-2026

Hlušíková
Hera
Machado
Dickinsonová
Klein
Rudá Sova

Foto © archív autorky

MARTA HLUŠÍKOVÁ

Slovenská spisovateľka **Marta Hlušíková** (1952) sa narodila v Leopoldove, vyrástla v Trenčíne a po štúdiách na Univerzite Komenského celý život pôsobila ako stredoškolská učiteľka v Banskej Štiavnici a Rimavskej Sobote. Literárny zosbit *Krétske mlčanie* (2026) je štvrtou básnickou zbierkou autorky, ktorá prichádza v dlhšom odstupe po knihách *Kamene* (2004), *Rok červených moruší* (2008) a *Lúky tancujú koreňmi tráv* (2011). Najvýraznejšiu stopu autorka zanecháva v tvorbe pre deti, v ktorej sa počtom kníh blíži už k trom desiatkam. V tejto kategórii jej bolo tiež udelených viacero ocenení, tým najprestížnejším bol zápis na Čestnú listinu IBBY za dielo *Leto s Marge* (2024). Okruh literárnych činností rozširujú občasné preklady z češtiny a systematické písanie krátkej prózy, ktorá bola publikovaná v knihách *Zábrady* (2005), *Karamelový smiech* (2013) a *Žena naštvávajúca záplaty* (2021).

Latinčina, človečina a pavučina...

Rozhovor Jána Gavuru so spisovateľkou Martou Hlušíkovou

JG: Náš známy mysliteľ a autor nezvyčajných pozorovaní Juraj Briškár zvykol hovoriť: keď chceš spoznávať filozofiu, uč sa nemčinu, keď chceš spoznávať umenie, uč sa po francúzsky, a keď chceš vedieť všetko, nauč sa po latinsky. Už asi tušíte, že rozhovor začneme o latinčine, ktorej ste venovali viacero publikácií a vari sa dá označiť za vašu vášň a profesionálne zameranie. Aj v novej zbierke *Krétske mlčanie* sa vraciame do času, keď tento mŕtvý jazyk bol živou súčasťou antickkej civilizácie. Ako vás znalosti tohto „kľúča k všetkému“ ovplyvnili? Azda viac ako samotná literárna tvorba?

MH: Označiť v mojom prípade latinčinu ako vášň a profesionálne zameranie je asi prisilné. Vyštudovala som ju so slovenským jazykom na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V polovici 70. rokov, keď som mala po náročných štátniciach u Miloslava Okála, mocní rozhodli, že latinčinu z gymnázií dajú preč. A tak som sa dostala k vyučovaniu latinčiny až v roku 1991 na Gymnázium Ivana Kraska v Rimavskej Sobote. Možno by som sa nebola na to dala, keby som nemala v sebe lásku k svetu, ktorý už pominul. Tento vrúcny vzťah k antike zasiali do mňa na fakulte úžasní pedagógovia: Miloslav Okál, Peter Kuklica, Daniel Škoviera a ďalší. Po pár rokoch vyučovania na sobotskom gymnázium vybavila deputácia rodičov u riaditeľa, aby latinčina prestala byť povinným predmetom v kvinte a oktáve. Je pre deti vraj ťažká. Vtedy sme v školstve začali podliezať latku náročnosti – a trvá to už tridsať rokov. A pritom sa po latinsky naučila aj hluchoslepá Helen Kellerová.

Či ma štúdium latinčiny ovplyvnilo? Určite. Napokon – každé štúdium zanecháva v človeku hlbokú brázdú. Ak teda máme na mysli poctivé štúdium a nie štúdium iba pre titul. Také štúdium, keď sa vám o jednej v noci v internátnej izbe podarí preložiť zadaný text o čosi skôr ako kolegyni a tá zdvihne hlavu a povie uznanlivo: Marta, ty si genitív! Smiali sme sa tuším do rána. Ešte k tej brázde: je známe, že viacerí politici svoje diplomové práce sami nepísali. Tak potom o akej brázde vlastne hovorím? Hádám len o pavučine.

JG: Je dnešný človek ochudobnený, ak latinčinu neovláda? Sú naše preklady do slovenčiny či češtiny postačujúce? Čo nám z latinskej kultúry chýba?

MH: Ovládanie latinčiny dnešným človekom je už akosi automaticky vyriešené v lexike. Dnešní mladí sa učia predovšetkým angličtinu. Grécke a latinské výrazy však prenikli do slovnej zásoby Európy, a to veľmi bohato. Iba niekoľko slov zo začiatku abecedy: akadémia, amfiteáter, anekdota, anatómia, atletika, atóm, automat, cirkus, demokracia, diéta, ekonómia, elektrina, energia, fyzika atď. V angličtine academy, amphitheater, anecdote, anatomy, athletics, atom, automat, circus, democracy, diet, economy, electricity, energy, physics. A tak by som mohla pokračovať poriadne dlho. Či chceme, či nie, slovnú zásobu antického sveta máme už v krvi. Bez ohľadu na to, či sme Slováci alebo Angličania.

Českých prekladov z antiky je predsa len viac ako slovenských, Antická knižnica je poklad. Keď pred štvrtstoročím „inovovali“ v Bratislave jednu z knižníc, bolo mi dovolené z hromady kníh určených na likvidáciu odniesť si niektoré zväzky tejto českej edície, dokonca aj akademický šesťzväzkový Slovník slovenského jazyka.

My všetci ako spoločnosť sme ochudobnení, no nie je to až taká tragédia, veď latinčinu a gréčtinu používame pri komunikácii bez toho, aby sme si to uvedomovali. Čo nám chýba z latinskej kultúry? V dnešnej rozhádanej a frustrovanej spoločnosti by nám nepomohlo ani to, keby sme Vergília recitovali v origináli. Musíme sa vrátiť najprv k človečine.

JG: S vašou tvorbou sa spájajú dve paradoxné časové súvislosti. Skúmanie latinčiny a antiky sú archeológiou jazyka aj myslenia, v ktorom nám ľudia žijúci ešte pred Kristom zanechávajú „ten jediný a presný kúsok zo seba“ (z básne VI). Na druhej strane je tu vaša literatúra pre deti, zameraná na pomerne krátke ľudské obdobie detstva a dospievania. Ako sa tieto dve línie vašej tvorby zrodili a ako koexistujú doteraz?

MH: Ako pubertiačka som spievala v zbore, vyhrávala maliarske súťaže a písala do Trenčianskych novín správy, neskôr reportáže a glosy. Nevydržala by som iba pri jednej činnosti. Chcela som nasávať radosť z tvorenia, kde sa len dalo. Aj vtedy, keď ma prísny zbormajster Bende dával ako šiestačku za príklad deviatakom, lebo som mala hrubý hlas a dokázala som vyspievať hĺbky. Trochu som sa hanbila, a trochu som bola hrdá. Napokon u mňa zvíťazila práca so slovom. Som predovšetkým autorkou pre deti a mládež, potom prozaičkou a v krásnych chvíľach poetkou. Dar vyskúšať si viac možností sebayjadrenia ma naplňuje a teší.

Áno, skúmanie antiky vplýva na ľudské myslenie, u mňa väčšinou na premýšľanie: zistila som, že ľudia sa vôbec nezmenili. Sú rovnako žičliví aj závistliví, empatickí aj cynickí, čestní aj zbabelí atď. Zmenili sa iba okolnosti v našom hektickom a rozčesnutom svete, ktorý žijeme. A to krátke ľudské obdobie, ktoré zachytávam v textoch pre deti a mladých? Veď ja si žijem stále nové a nové detstvo, objavujem, čo by som mohla urobiť dnes ináč ako kedysi. Pri tvorbe detskej knihy som aj ja dieťaťom a neskutočne si to užívam.

JG: Jedným z aktualizácných motívov *Krétskeho mlčania* je identita a rola ženy, pre ktorú bolo v minulosti ponechávané vždy to druhé miesto, akoby v mužovom tieni. Symbolicky je to stelesnené v básni VIII o ľaliovom princovi z Knóssu, ktorý je vlastne ženou. Ako táto rodová asymetria vyzerala v antike či jej pamiatkach a posunuli sme sa, podľa vás, ako civilizácia v otázke práv a úloh žien a mužov?

MH: Španiel Juan Eslava Galán píše v knihe *Láska a sex ve starém Řecku*: „Zamilovat se bylo věcí žen. Muž se nikdy nezamíloval, protože erós, vášnivá láska, byla nósos, nemoc, jež v sobě nesla má-nii neboli milencovu pošetilost... Muž jednoduše dobývá, bere si a užívá předmět své touhy, aniž by se mu odevzdal nebo se ho doprošoval, a opovrhne zamilovaností, neboť to je ženská slabost.“ Tak ako? Uniesol Paris Helenu z lásky, alebo pre opojný pocit vlastníctva krásy, ktorú mu budú všetci závidieť?

Zdá sa, že dnes sme trochu inde, láska sa u muža nepovažuje za slabosť, či vydrží, alebo nie, to je už iná vec. Na papieri majú muži a ženy rovnaké práva, realita má však vždy svojich víťazov a porazených (tým nechcem povedať, že víťazi sú vždy muži a porazené ženy). Napríklad jeden mladý muž na sociálnych sieťach nazýva ženy, ktoré idú študovať s cieľom „byť podprie-

mernou právničkou“ za pokazené. Jediná istota pre ne je kuchyňa, sporák, rodina. Názor, ktorý má k mužovi ďaleko. A možno je to iba forma exhibície, ockove peniaze to istia. Keby vyrástol v rodine, kde eurá netečú potokom, možno by bol z neho normálny muž. Máme to dnes veľmi domotané, mladým vôbec nezávidím.

JG: *Básne Krétskeho mlčania ozvučujú tiché antické pamiatky, oživujú ich hlasmi príbehov, v ktorých sa spája pohľad autorky a pôvodný výjav. V knihe dochádza k pozoruhodnému preliatiu perspektív – najprv sa o slovo hlásia vonkajšie podnety, postupne sa však do popredia dostáva lyrická narátorka, ktorá do spoločného výstupu dáva čoraz viac zo svojej identity a vlastných skúseností. Aký to bol pocit vrásť pri písaní do antickej kultúry? Aký bol potom návrat do súčasnosti a reality?*

MH: Hm, ako pekne napísané: „vrásť do antickej kultúry“. Skôr iba nahliadnuť, no aj tie nahliadnutia úžili dych. Fascinovali ma nielen slávne pamiatky Kréty, ale aj veci bežnej potreby. Napríklad krehká kamarská keramika. Alebo hlinený čajník s dierkovanou miskou, na ktorú sa kládli bylinky. Keď som si predstavila, ako žena tie bylinky zalieva, zrazu bolo všetko prevoňané bylinkovým čajom. Nádhorne maľované misky, ktoré by sa nestratili ani dnes. Keď muži bojovali, museli zdobiť ženy. A zdobili nielen misky – krášlili sa aj ony. Bohaté zrejme zlatom a tie jednoduchšie nádhernými kamennými náhrdelníkmi. No aj predstavy majú svoje limity, treba sa vrátiť do reality. Návrat je však u mňa trochu iný – vraciam sa do sveta, v ktorom už môj manžel nežije. Lásku k nemu som možno trochu vpletla do veršov...

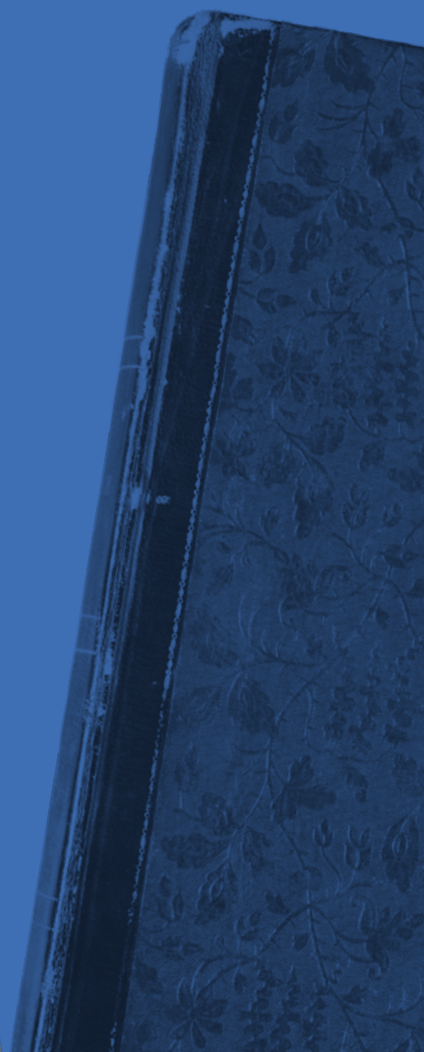
EMILY DICKINSONOVÁ

Kvitnutie – Ústi – do stretnutia s Kvetom
A pohľad, v náhlivosti
By sotva vzbudil podozrenie
O tejto drobnej Okolnosti

Ktorá dotvára túto Žiarivú Udalosť
Čo všetko vkladá do dotyku
A neskôr sa ponúkla ako Motýľ
Poludníku –

Zabaliť Púčik – odohnať Červa –
Na Rosu získať právo celé –
Vydržať Páľavu – vyhnúť sa Vetru –
Uniknúť číhajúcej Včele

Nesklamať Veľkú Prírodu
Ktorá sa načakala dosť –
Byť Kvetinou, je hlboká
Zodpovednosť –

90-17

+++
Bloom - is Result -
to meet a Film
and casual glance

Would + Cause
scandal to
The flower
Circumstances

Byť kvetinou
je hlboká
zodpovednosť

To be a flower
is profound
responsibility

Ján Gavura

Transcendencia intímnosti, poézia Emily Dickinsonovej

Poetka Emily Dickinsonová (1830 – 1886) patrí medzi najvýznamnejšie a najoriginálnejšie osobnosti americkej literatúry a svetovej poézie. Hoci počas svojho života uverejnila len asi sedem básní a väčšinu dospelého života prežila v relatívnej izolácii v mestečku Amherst, o jej diele môžeme povedať, že zmenilo spôsob, akým čitatelia a spisovatelia chápali poéziu. V 21. storočí sa už o hodnote jej básní nepochybuje, ale trvalo neúmerne dlho, kým sa jej dielo zverejnilo v dostatočnom rozsahu a náležitej podobe, pretože – ako na to upozorňuje Adrienne Richová v eseji *Vezuv doma: Sila Emily Dickinsonovej* – až do polovice 20. storočia prevládal názor, že ide o prostoduchú autorku, ktorá žila v privátnom vnútornom exile vlastného domu. Z tohto nepresného obrazu sa nepodarilo celkom vyjsť ani prvým českým a slovenským prekladom, ktoré medzičasom prešli revíziou. Čitatelia Dickinsonovej diela v jej domácom jazyku mali jednoduchšiu cestu pochopiť neštandardnú formu jej poetického jazyka, výnimočnú sústredenosť, emocionálnu intenzitu a ochotu spochybňovať zaužívané predstavy o smrti, láske, prírode, viere a vlastnom ja.

Harold Bloom v *Kánone západnej literatúry* dáva poetke ťažko prekonateľný kompliment; venuje jej celú kapitolu tejto mienkotvornej monografie a v úvodnom odseku konštatuje: „S výnimkou Shakespeara

preukazuje Dickinsonová väčšiu kognitívnu originalitu než ktorýkoľvek iný západný básnik od čias Danteho. Jej najbližším konkurentom by mohol byť Blake, ktorý si tiež všetko pre seba nanovo konceptualizoval. Blake však bol systematickým tvorcom mýtov a jeho systém mu pomáha usporiadať celé jeho myslenie. Dickinsonová si všetko pre seba nanovo prehodnotila, písala však skôr lyrické meditácie než javiskové drámy či mýtopoetické eposy. Shakespeare má stovky postáv a Blake desiatky toho, čo nazýval „obrovskými formami“ [Giant Forms]. Dickinsonová sa držala Ja a praktizovala pritom umenie jedinečnej úspornosti“ (Bloom 1994, s. 291).

Zachovalo sa okolo 1 800 jej básní, ktoré autorka starostlivo prepisovala do tzv. „fasciklov“ [fascicles], malých, ručne vyrobených zošitov. Okolo poetky sa vo svete vytvoril početný a nesmierne lojálny kruh priaznivcov z radov vedcov, umelcov či bežných čitateľov. Zdokumentovali a digitalizovali¹ sa nielen všetky známe literárne pamiatky, korešpondencia či slávny herbár, ale ošial okolo autorky dal vznik aj knihám, v ktorých sú zozbierané faksimile fragmentov jej veršov a viet napísa-

¹ Najdôležitejšie digitálne archívy poskytujú Harvardská univerzita (<https://library.harvard.edu/collections/emily-dickinson-collection>) a Múzeum Emily Dickinsonovej (<https://www.emily-dickinsonmuseum.org>).